

Ο Άγγλος περιηγητής
William Martin Leake
στην περιοχή Λούρου και Ρωγών
στις αρχές του 19ου αιώνα

Του ΕΛ. Λ. ΒΕΤΣΙΟΥ
Δρος Νεότερης Ιστορίας

"ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ"

ΔΕΛΤΙΟΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΕΝΗΜΕΡΩΣΕΩΣ

ΔΙΜΗΝΙΑΙΑ ΕΚΔΟΣΗ ΤΗΣ ΟΜΩΝΥΜΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΕΤΟΣ ΙΔΡΥΣΕΩΣ 1974	ΤΕΥΧΟΣ 292	ΜΑΪΟΣ ΙΟΥΝΙΟΣ 2005	Γραφεία: Οδός Μαυρομιχάλη 7 Αθήνα 106 79 ΤΗΛ. - FAX: 210-36.21.651
--------------------------	---------------	--------------------------	--

ΑΘΗΝΑ 2005

Ο Άγγλος περιηγητής
William Martin Leake
στην περιοχή Λούρου και Ρωγών
στις αρχές του 19ου αιώνα

Του ΕΛ. Λ. ΒΕΤΣΙΟΥ

Δρος Νεότερης Ιστορίας

Ο Άγγλος λοχαγός William Martin Leake περιηγήθηκε την Ελλάδα για έξι ολόκληρα χρόνια (1804-1810) κατά τη διάρκεια των Ναπολεόντειων πολέμων με μυστική στρατιωτική και διπλωματική αποστολή. Ήταν η εποχή που η Ελλάδα αποτελούσε χώρα στρατηγικής σημασίας για την Αγγλία και τη Γαλλία μέσα στα πλαίσια του έντονου ανταγωνισμού για τον οικονομικό έλεγχο της ανατολικής Μεσογείου.

Ανήσυχο και ερευνητικό πνεύμα ο Leake συνδύασε την αποστολή με την έρευνα, τον μυστικό πράκτορα με τον περιηγητή. Πρόσφερε βραχυπρόθεσμα τις υπηρεσίες του στην αγγλική κυβέρνηση. Και μακροπρόθεσμα αξιοποίησε το τεράστιο υλικό που συγκέντρωσε κατά τα ταξίδια του στον ελληνικό χώρο. Η δραστηριότητά του ξεπερνάει τα πλαίσια του περιηγητισμού, Υπήρξε διπλωμάτης και στρατιωτικός αλλά και

αρχαιολόγος, τοπογράφος, νομισματολόγος, γλωσσολόγος και αρχαιοσυλλέκτης¹.

Παρακάτω παρουσιάζεται σε μετάφραση απόσπασμα από τον τέταρτο τόμο του έργου του William Martin Leake. Το απόσπασμα αναφέρεται στην επίσκεψη που πραγματοποίησε ο περιηγητής στα 1809 στα μέρη που βρίσκονται στην περιοχή μεταξύ της Πρέβεζας και της Άρτας².

Μετάφραση αποσπάσματος

«9 Νοεμβρίου. Από την Πρέβεζα στον Λούρο³ η απόσταση είναι 3½ ώρες, ενώ με φορτωμένα άλογα (η απόσταση) είναι 5 ώρες. Ο δρόμος περνά διαμέσου των ερειπίων της Νικόπολης, πέρα από το ύψωμα Μιχαλίτσι μέσα στην πεδιάδα της Λάμαρης⁴, που έχει την ίδια πλούσια ποιότητα εδάφους όπως εκείνο της Πρέβεζας, αλλά είναι κατάφυτη με μικρές βελανιδιές και βάτους και α-

ποτελεί ιδανικό βοσκότοπο για τα κοπάδια του βεζίρη. Κοντά στην Πρέβεζα ο κράταιγος (ο οξυάκανθος)⁵ ήταν στην ανθοφορία του και υπήρχαν και αρνάκια ενός μηνός. Όσο προχωρούμε στο εσωτερικό δεν υπάρχει τόση ανθοφορία. Το κάστρο του Λούρου⁶ που είχε κτιστεί λίγα χρόνια νωρίτερα, είναι έτοιμο να καταρρεύσει, καθώς είχε κατασκευαστεί όπως τα ηπειρώτικα σπίτια με χαλαρά συνδεδεμένες πέτρες και λάσπη που παρεμβάλλονται μεταξύ στρωμάτων ξύλου. Στο άνοιγμα της κοιλάδας πάνω από τον Λούρο, το Σούλι δεσπόζει πολύ εντυπωσιακά. Η κοιλάδα και οι πλαγιές των παρακείμενων βουνών μέχρι το Σούλι και τα Δερβίτσιανα⁷ καλύπτονται από βελανιδιές. Οι περισσότερες από αυτές είναι μικρές και ο καρπός τους είναι το βελάνι. Κατά μήκος του ποταμού του Αγίου Γεωργίου⁸ υπάρχουν μερικές μεγαλύτερες.

Το απόγευμα κατευθυνθήκαμε μέσα σε ένα διάστημα τριών ωρών στο Μεμετσάους (Memetjaus) ή Μαμουτσάους (Mamutjaus). Στον Καντζά⁹ (kanza) αφήσαμε το πέρασμα που οδηγεί στην κοιλάδα του Λέλοβο¹⁰ αριστερά μας, διασχίσαμε κατόπιν σύντομα ένα έλος όπου το νερό έφτανε μέχρι τα γόνατα των αλόγων και φτάσαμε σε μια ξύλινη γέφυρα κατά πλάτος του ποταμού του Αγίου Γεωργίου, από όπου ένα ελικοειδές λασπώδες μονοπάτι οδηγεί στον Ρίβα (Riba) μέσα από μια πολύ εύφορη πεδιάδα που όμως παράγει μόνο μια μικρή ποσότητα αραβόσιτου. Αυτό είναι ένα μικρό

χωριό στην αριστερή όχθη του ποταμού Αγίου Γεωργίου απέναντι από τα ερείπια που ονομάζονται Ρωγοί¹¹ τα οποία καταλαμβάνουν το έσχατο άκρο των λόφων. Τα ερείπια είναι εκείνα μιας οχυρωμένης πόλης της Βυζαντινής αυτοκρατορίας, κτισμένης πάνω στα ελληνικά θεμέλια και οικοδομημένης κατά ένα μέρος από υλικά των αρχαίων χρόνων. Παρότι το μέρος είναι πιθανόν για χρόνια κατεστραμμένο και ερημωμένο, το όνομα (της πόλης) δίνει ακόμα τον τίτλο σε ένα βοηθό επισκόπου της μητροπολιτικής επισκοπής της Άρτας¹². Η πόλη (των Ρωγών) υπάρχει μεταξύ των επισκοπών της μητρόπολης της Ναυπάκτου κατά τον δέκατο αιώνα, όταν η Άρτα δεν ήταν ακόμη επισκοπική έδρα, και από την εποχή του Κατακουζηνού φαίνεται να είναι μια από τις δεσπόζουσες πόλεις ή οχυρά της Ηπείρου κατά τον δέκατο τέταρτο αιώνα¹³. Τα ελληνικά ερείπια φαίνεται από την εποχή του Πολυβίου να ανήκουν σε μια πόλη που ονομαζόταν Χαράδρα, επειδή αυτός εξιστορεί ότι ο Φίλιππος πέρασε από τη Χαράδρα κατά την πορεία του από τον Άμβρακο (Ambracus) έως το στενό του Ακτίου, δηλαδή από το Φιδόκαστρο¹⁴ μέσα από τα έλη της Άρτας¹⁵ προς την Πρέβεζα, σημείο από το οποίο τα έλη προς τη θάλασσα πρέπει να είχαν προκαλέσει απόκλιση προς τα βόρεια¹⁶.

Όταν ο Φούλβιος, ο Ρωμαίος στρατηγός ετοιμαζόταν να πολιορκήσει την Αμβρακία στα 189 π.Χ.¹⁷ κάποιοι Αιτωλοί αντιπρόσωποι που είχαν συλληφθεί από τους Ηπειρώ-

τες κατά την πορεία τους προς τη Ρώμη, στάλθηκαν ως κατάδικοι και από εκεί μεταφέρθηκαν από τους Ηπειρώτες στο Βουκαίτιον¹⁸. Το όνομα (Χαράδρα) υπάρχει επίσης σε ένα απόσπασμα του Εννίου που φαίνεται να αναφέρεται στην καλή ποιότητα ενός ιδιαίτερου είδους οστρακοειδούς που υπάρχει στον όμορο ποταμό ή στα έλη. Η πόλη προφανώς πήρε το όνομά της από τον ποταμό που με το να διαμορφώνεται σε ένα συνεχή καταρράκτη από την μια από τις κύριες πηγές του Αγίου Γεωργίου έως την πεδιάδα του Λέλοβο, ορθά ονομαζόταν Χαράδρα. Αυτό το μικρό ποτάμι, αφού αναδυόταν από το φαράγγι μεταξύ Στριβίνα¹⁹ (Strivina) και Ρωγών, ακολουθεί την κατεύθυνση των δασωδών υψωμάτων στους Ρωγούς και έπειτα γυρίζει προς τον Λούρο, παίρνοντας μαζί αυτόν τον ποταμό και συναντά τον κόλπο όχι πάνω από δύο ή τρία μίλια προς τα βόρεια του Μαζώματος της Νικόπολης. Τα έλη που διασχίζουν τις πεδιάδες κάτω από τη Λάμαρη και τον Λούρο και γύρω από τους Ρωγούς, βοηθούμενα από την άγρια βλάστηση που τα περιβάλλει, δημιουργούν στην παραθαλάσσια Μολοσσία²⁰ (Molossis) πολύ ανθυγιεινό κλίμα το καλοκαίρι και σπάνια κάποια άτομα παραμένουν στα χωριά, εκτός από εκείνους που ασχολούνται με το θερισμό».

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Βλ. Κ. Σιμόπουλος, Ξένοι ταξιδιώτες στην

- Ελλάδα 1800-1810, τ. Γ1, Αθήνα 1985, σ. 317.
2. Βλ. W. M. Leake, Travels in Northern Greece, τ. 4, Amsterdam 1967, σσ. 254-256.
  3. Για τον Λούρο βλ. Σεραφεΐμ ο Βυζάντιος, Δοκίμιον Ιστορικής τινός περιλήψεως της πότε αρχαίας και εγκρίτου Ηπειρωτικής Πόλεως Άρτης και της ωσαύτως νεωτέρας Πόλεως Πρεβέζης, Αθήναι 1884, (ανατ. Άρτα 1986), σσ. 234-235.
  4. Ο Σεραφεΐμ ο Βυζάντιος (ό.π., σ. 234) αναφέρει: «Η Λάμαρη έστι χώρα της Ηπείρου, αρχομένη εκ του όρους της Ρηγιόσσης και λήγουσα εις τον Αμβρακικόν κόλπον».
  5. Είδος φυτού γνωστό με το όνομα μουμουτζελιά.
  6. Βλ. Σεραφεΐμ ο Βυζάντιος, ό.π., σ. 235.
  7. Για τα Δερβίτσιανα βλ. Σεραφεΐμ ο Βυζάντιος, ό.π., σ. 65.
  8. Για τον ποταμό Άγιο Γεώργιο βλ. Σεραφεΐμ ο Βυζάντιος, ό.π., σ. 58.
  9. Για τον Καντζά βλ. Σεραφεΐμ ο Βυζάντιος, ό.π., σ. 60.
  10. Για το Λέλοβο βλ. Σεραφεΐμ ο Βυζάντιος, ό.π., σ. 61.
  11. Ο Σεραφεΐμ ο Βυζάντιος (ό.π., σσ. 371-372) μεταξύ των άλλων αναφέρει για τους Ρωγούς: «Δυτικομεσημβρινώς της Άρτης, ου μακράν των τριών ωρών, δεξιόθεν του ποταμού Αράχθου ή Λούρου, υπάρχει το εκτεταμένον μεν ποτε και οχυρώτατον, ήδη δε ηκρωτηριασμένον και εις αθλίαν κατάστασηιν φρούριον, των Ρωγών λεγόμενον ή Αρωγών, όπου έκείτο αρχαία τις αξιολογώτατη του μεσαιώνος Πόλις, καταστραφείσα υπό της Ρωμαϊκής θηριωδίας, και ίσως η πόλις Χαράδρα, ης εν τη θέσει, περιήτας αρχάς του Χριστιανισμού, επί μάλλον οχυρωθείσα και περικλείουσα πάντας τους κατοίκους, εσχηματίσθη πόλις, ήτις ωνομάζετο Αρωγοί ή Ρωγοί».
  12. Για την επισκοπή των Ρωγών βλ. Βλ. Π. Αραβαντινός, Περιγραφή της Ηπείρου εις τρία μέρη, τ. 1, Ιωάννινα 1984, σ. 154.
  13. Βλ. Σεραφεΐμ ο Βυζάντιος, ό.π., σσ. 97-98.
  14. Βλ. Π. Αραβαντινός, ό.π., σ. 80.
  15. Για τα έλη της Άρτας βλ. Σεραφεΐμ ο Βυζάντιος, ό.π., σσ. 179-180, 372.
  16. Βλ. Π. Αραβαντινός, ό.π., σ. 66.
  17. Π. Αραβαντινός, Περιγραφή της Ηπείρου εις τρία μέρη, τ. 2, Ιωάννινα 1984, σ. 33.
  18. Βλ. Π. Αραβαντινός, ό.π., τ. 1, σ. 42.
  19. Για το χωριό Στριβίνα βλ. Σεραφεΐμ ο Βυζάντιος, ό.π., σ. 55.
  20. Βλ. Π. Αραβαντινός, ό.π., τ. 1, σ. 44-46.